

No necessitem tants premis literaris: necessitem lectors!, necessitem crítics!

Què és un premi literari en la nostra cultura, és a dir, en una cultura minoritzada? L'origen cal cercar-lo en la cultura de tipus resistencialista —és a dir, en la resistència cultural a la dictadura de Franco. La resistència contra la censura, per exemple, impedia una anàlisi racional del que es produïa estèticament: es tractava de sostenir-se en espais públics en català que no eren oficials, però que esdevenien, a poc a poc, públics i oficinosos. La literatura, en sentit estRICTE i nu, tenia un paper secundari, instrumental. Depenia de la resistència cultural. Hi estava supeditada. En certs indrets del domini lingüístic, com és ara el País Valencià, els premis Octubre tenen la mateixa funció: són armes de resistència política contra l'hostilitat del PP valencià, contra tot allò que soni català. Per tant, a València, els premis són idèntics als Sant Jordi de Catalunya sota la dictadura.

Aquest esquema resistencial s'ha fortificat durant la democràcia i s'ha enquistat en l'única política cultural literària possible, potser per falta de pressupostos car, per exemple, és més car muntar una xarxa de biblioteques que no organitzar uns premis literaris.

Ara bé, no tothom segueix aquest esquema: Jaume Vallcorba Plana està editant, pel seu compte i risc, tot d'escriptors nous i inèdits amb èxit. Per tant, hi ha altres models que no són els premis literaris a l'ús, amb festa social inclosa, que fan la seva via.

També a les trobades d'escriptors de les Valls d'Àneu es parteix d'un altre esquema: tothom participa en un llibre col·lectiu que versa sobre un lloc geogràfic i cultural. És una manera de publicar sense atabalar massa i sense la interferència dels diners.

En aquest sentit, tots els elements d'un premi literari actuen com a succedanis d'una societat literària educada i madura. Descrivim un model ideal. Anem a pams: Qui ha de seleccionar les bones novel·les, els assaigs o els llibres de poesia? Els lectors que contracten les editorials.

Qui ha d'editar i espentejar el públic, l'escriptor novell o l'escriptor granat? L'editor, evidentment, que és savi i llest.

Qui ha de criticar i exigir a les obres literàries la qualitat exigible? Els crítics, és clar. I els professors i els lectors, en general (és a dir: els periodistes, les bibliotecàries, els llibreters, etc.)

Què ha de fer el públic? Deixar-se guiar per tots aquests professionals en la mesura que s'acosten a la seva sensibilitat o visió del món. I ells mateixos actuar activament i críticament i reclamar allò que els agrada o els satisfà.

Qui ha de pagar l'escriptor? L'editor, que és el que ven les seves obres.

Segons aquest esquema, els premis produeixen una perversió o interferència d'elements aliens a la creació artística.

L'editor delega en les institucions públiques, que

miren més per la seva propaganda que no pas per la qualitat de les obres premiades, i com que ni coneixen el mercat ni la indústria editorial, premien segons els gustos i els humors dels jurats literaris. Com que el premi depèn de l'humor i gustos dels jurats, llavors els escriptors escriuen per acontentar els jurats i guanyar el premi més que no pas per al públic (per bé que reconec que l'escriptor ha de seguir el seu camí —també té el deure d'educar el públic).

Si el que premia és una institució política, és ben evident que s'estimarà premiar algú ja reconegut perquè així justificarà la despesa del premi. Llavors fatalment es premiarà algú com, per exemple, Lluís Racionero, que no en necessita, de premis, sinó que, en tot cas, ha de demostrar que pot vendre molts llibres perquè aquests tenen qualitat contrastada.

Pel costat del públic: hi ha un enorme desconcert perquè n'hi ha un fum, de premis, i tots pretenen ser excel·lents, però la pràctica real indica que no tots els premis literaris són bons. Alguns sí, però paguen justos per pecadors. Només que hi hagi un premi dolent, ja escandalitza els (pocs) lectors, que es tornen desconfiats. El desprestigi dels premis està servit. La perversió del sistema ja està consumada.

En resum: les institucions públiques només han de fer feina de suplència. Han de deixar tot el joc als editors i aquests han de demostrar que són professionals hàbils que saben editar bé. Si no és així, més val que pleguin. L'ajuntament o la diputació només ha d'ajudar els escriptors nous que comencen o bé aquells gèneres que no són prou cuidats pels editors professionals: per exemple, l'assaig polític o literari, o el llibre científic o el teatre de text (només que una obra de teatre sense perspectiva de representació és una bona pèrdua d'energia).

Ara bé, cadascú ha de complir bé el seu deure. A l'escriptor li toca escriure bé i, si no ho fa, li cal aguantar el xàfec del crític. I rectificar. No hauria de retirar la salutació al crític només perquè aquest li hagi escrit una ressenya àcida i mordent. Al crític li cal ser format, informat, exigent i sever, si cal. I si s'equivoca, ho ha de reconèixer. I si l'encerta, també se li ha de reconèixer. Al lector, ser actiu, fer-se intel·ligent i no permetre que li donin gat per llebre sistemàticament, i l'editor no ha de permetre viure de les subvencions oficials.

En definitiva, jo, si pogués, aboliria els premis literaris. Miraria de refer el circuit cultural elemental: escriptor-editor-llibreter-crític-lector, amb l'exigència com a lema i la sobrietat econòmica. Quant al nom del premi de novel·la de l'ajuntament de Lleida, ja està entès que no cal que l'organitzi perquè farà més nosa que favor.

ANDREU LONCÀ

Andreu Loncà

